

שאמרו בגמ' (שם ע"ב) "כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה", ה"ה שנת היובל צריכה להיות שנה רשה שנה שיקנה בה האדם מידת הענוה.

יש לזכור שציוויי השמיטה ויובל הם לא ליחיד הדור ולגדולי הדור אלא אף לפשוטי עם שהם איכרים ועובדי אדמה מבוקר ועד ערב, גם בהם דורשת התורה דרגה של התנתקות מרגש של אדנות ומרגש של בעלות, ודורשת מהם מידת הותרנות ומידת הביטחון, וכלל לנו המסלת ישרים בתחילת ספרו את כל העבודה הזו במשפט אחד קצר, שאדם נברא עבור מצבו בעוה"ב ולא עבור מצבו בעוה"ז.

שכולן, לאחר שהורגל אדם שנים רבות להיות לו עבדים משרתים, ואשר כורח המציאות היא שיכנס בליבו רגש של אדנות, וכאן בא ציווי התורה בפעם אחת להתנתק מרגש של בעלות ואדנות, ונמצא שיובל הוא ציווי לאדם לחיות במידת הכניעה.

ובאמת הדבר מפורש בגמ' (ר"ה ל"ד, א) שאמרו דכל תקיעות דחודש השביעי אחד הם, והיינו תקיעות דראש השנה ותקיעות דיובל, ובתקיעות דר"ה מבואר בגמ' (שם ט"ז ע"א) דהוא ענין של יאמרו לפני מלכויות. נמצא שעבודת הינבל היא להגיע למלכויות, והיינו שה' מלך ואנחנו עבדים הנכנעים לפניו, וכמו

רבי ברוך שמעון סלומון זצ"ל

ישיבת נחלת דוד

## בדין תפילת המוספין ביוהב"פ של יובל

"והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" (ויקרא כה, ט)

שנה ושנה, אבל ביום צום של שנת היובל מתפלל תפילת המוספים תשע ברכות כמו שהתפלל במוסף ראש השנה, והם אותן הברכות עצמן לא פחות ולא יותר ואין מתפללין אותן אלא בזמן שהיובל נוהג" עכ"ל. והביא בכס"מ (שם) "כתב ה"ר מנוח כדאמרינן (ר"ה שם), שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות". עכ"ל.

בר"ה (כ"ו, ב) תנן "שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות". ופירש"י "ולברכות - דבעי למימר תשע ברכות ביום הכיפורים של יובל", ע"כ.

וברמב"ם (פ"ב מתפילה ה"ז) "ביום הכיפורים מתפלל בכל תפלה מחמש תפילות שבע ברכות וכו'. וכתב (שם ה"ח) "במה דברים אמורים ביום צום של כל

יחיד שלא שמע קול השופר ביטל המצוה וצ"ע.

**ונראה**, דהנה עיקר מצות תקיעת שופר ביובל הלא היא משום שחרור עבדים, וכמ"ש הרמב"ם ברמזי המצוות (ריש הל' שמו"י) "לתקוע בשופר בעשירי בתשרי, כדי לצאת העבדים לחפשי", וכן בסה"מ (מצוה קל"ז) כתב ד"אין ענינה כתקיעת שופר של ר"ה, כי היא לזכרון לפני ה', וזו להוציא את העבדים".

והנה בר"ה (ח', ב) תניא "וקידשתם את שנת החמישים שנה, מה ת"ל לפי שנאמר ביום הכיפורים, יכול לא תהא מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך, ת"ל וקידשתם את שנת החמישים מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה, מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מר"ה עד יוה"כ"פ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדים לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן, כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהם ושדות חוזרות לבעליהן" ע"כ. ובהא דאמרינן מר"ה ועד יוה"כ"פ לא נפטרים לבתיהם, כ' רש"י "דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרור" ע"כ. מבואר דשחרור העבדים תלוי בתקיעה, ומ"מ חזינן דלא נזכר הכא אלא תקיעת הב"ד "כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהם" וכו', ומבואר דשחרור עבדים בתקיעת ב"ד תליא מילתא.

ויסוד הך מילתא נראה דתקיעת הב"ד היא התקיעה הבאה מדין היובל ושייכא

ויש לדקדק, למאי בעי הכס"מ להביא המקור מדברי רבנו מנוח מאחר <sup>1234567</sup> <sup>אזה"ח</sup> <sup>אוצר החכמה</sup> דמשנה ערוכה היא, וצ"ב.

**ונראה** בזה, דהנה כתב הרמב"ם (פ"י משמיטה ויובל ה"י) וז"ל "מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל, ומצוה זו מסורה לב"ד תחילה שנאמר והעברת שופר תרועה וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנאמר תעבירו שופר וכו', ותוקעין בשופר כדרך שתוקעין בראש השנה ומעבירין שופר בכל גבול ישראל" ע"כ. מבואר דרישא דקרא "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש", קאי על ב"ד, והא דמסיים קרא "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" קאי על כל יחיד ויחיד. אמנם מש"כ הרמב"ם דמצוה זו "מסורה לב"ד תחילה". צ"ב, דמאחר דילפי' דכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, א"כ מהו דין המיוחד דב"ד בזה. ועמד בזה המנ"ח (מצוה של"א אות א) וז"ל "ודין זה שנמסר לב"ד תחילה, איני מבין הכוונה, כיון דהוא מצוה על כל ישראל שחייב כל אחד לשמוע שופר כמו בראש השנה, א"כ מאי הכוונה דנמסר לב"ד תחילה" עכ"ד, יעו"ש.

בן יש לעיין בדברי החינוך (שם), שאחר שביאר בעיקר המצוה דכל יחיד ויחיד תוקע [כל זמן שיש ב"ד] כתב, "ואם עברו ב"ד על זה ולא תקעו בשופר, אע"פ שנשתלחו העבדים והוחזרו השדות וכו', ביטלו מצות עשה זה", ע"כ. וצ"ע, דמאחר והמצוה על כל יחיד, א"כ כל

לעצם קביעות היובל<sup>141</sup>, ומשו"ה כל דינא דיובל דשחרור עבדים וחזרת שדות בהך תקיעה הוא דתליא."

ובן שם (ט', ב) מחלקין בין שילוח עבדים לתקיעה, דאמרינן "זו מסורה לב"ד", ופירש"י "תקיעת שופר מסורה לב"ד לצוות לשלוחם לתקוע ושילוח עבדים מסור ליחידים", מבואר שדין התקיעה הוא על ב"ד, והיינו התקיעה מדין היובל, וכמ"ש.

**אמנם** דין תקיעה דכל יחיד ויחיד, נראה דזהו מילתא בפ"ע ולחובת היום הוא דאית, דמסדר התפילה דיוהכ"פ של יובל הוא לתקוע על סדר ברכות דמלכויות זכרונות ושופרות. וכמבואר במתני' ר"ה (כ"ו ע"ב) "שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות", וילפי' מגז"ש דשביעי שביעי דביובל אומרים מלכויות זכרונות ושופרות כמו בר"ה. וגם אמרו (שם ל"ד ע"ב) דילפינן דבעינן תשע תקיעות בזה ובזה, ופירש"י "דעבדינן תלתא זימני, למלכויות חדא, לזכרונות חדא" וכו', ומבואר דדמי ממש לר"ה דדין התקיעות הוא על סדר הברכות, וא"כ נראה דזהו מעצם סדר תפילת היום של יוהכ"כ.

**נמצא** דעיקר דין התקיעה בדיני היובל הוא לשחרור עבדים וזה מסור לב"ד, ודין כל יחיד הוא מחובת היום על סדר התפילה [א"ה, ואף דגם גבי תקיעה דיחיד טעמא הוי משום שחרור עבדים

לפרסומי מילתא וכו', מ"מ עיקר דינו בסדר התפילה].

זהו שכ' הרמב"ם דמצוה זו "מסורה לב"ד תחילה", דמאחר ועיקר המצוה היא לשחרור עבדים וזה נעשה בתקיעת ב"ד, נמצא דעיקר המצוה מסורה לב"ד ודין תקיעת הציבור טפל לה. וכן בסה"מ (שם) לא הביא הרמב"ם אלא רישא דקרא "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי", דמיירי מתקיעה דב"ד, והיינו מאחר דזהו עיקר המצוה, וכמ"ש.

**מעתה** נראה לדון, בדין אמירת מלכויות זכרונות ושופרות בתפילת יוהכ"כ דיובל, דהנה לפי פשטא דמילתא מצד דין תפילת יוהכ"פ לא שנא מוסף דיוהכ"כ דשנת יובל מיוהכ"כ דשאר שנים דמתפלל שבע ברכות ותו לא, והך סדר דאמירת הברכות דמלכויות וכו', הוא סדר בפ"ע מדין היובל אלא דנקבע בתוך תפילת המוספין. אמנם מהא דהביא הרמב"ם סדר זה בדין תפילת יוהכ"פ, וכתב "במה דברים אמורים ביום צום של כל שנה, אבל ביום צום של שנת היובל מתפלל תפילת המוספים תשע ברכות" נראה דהוי מעיקר דין תפילת היום דיוהכ"פ, דבכל שנה ושנה שבע ברכות וביוהכ"פ של יובל תשע ברכות. וזהו שלא הביאו הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל אלא בהל' תפילה.

**והעירוני** להביא ראיה מדברי התוס' ר"ה (כ"ז, א), דאיתא התם "א"ר

141. א"ה, וכדין ספירת שמיטין וקידוש יובל דאינו מסור אלא לב"ד, יעוי' ל' הרמב"ם (פ"י משמיטה ויובל ה"א).

ושופרות לא סגי לברך הברכות לחודייהו, אלא צריך לחזור על כל תפילת המוספין, מאחר דכך היא סדר תפילת יום הכיפורים דשנת היובל. [משא"כ, אי נימא דהכל הוא מצד התקיעות לאומרן על סדר הברכות, א"כ סגי שיברך הברכות לחודייהו].

והנה דינא דב"ד הוא המבואר ברישא דקרא "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש", ואילו דינא דיחידים ילפינן מסיפא "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם", ועיין ר"ה (ל' ע"א). ולפמ"ש מדויק היטב פשטא דקרא, דדין זמן הקיום דב"ד הוא "בעשור לחודש" דאינו שייך לעיצומו של יוהכ"פ, ואילו דין תקיעה דיחידים נעשה חלק מסדר יומא דתפילות יום הכיפורים, וזהו "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" ודו"ק.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל תירגם ברישא דקרא "שופר תרועה" - שופר יבבא", ואילו בסיפא תירגם "שופר דכל ארצכם" - "שופר חירותא", ומבואר מזה דהווי ב' דיני תקיעה וכמש"נ. [א"ה, ולכא' מקורו מלשון הכתוב דברישא כתיב שופר "תרועה" ובסיפא כתיב "שופר" סתמא. וטעמא דמילתא, י"ל דשופר דיחידים בא לפרסם החירותא בלחוד, והיינו תקיעה של שמחה וחירות, ואילו שופר דב"ד הוי תקיעה לחלות כללות דין היובל כעין שופר דר"ה דאתי לזכרון].

שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמאן כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, מתיב רב עינא שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות, והא איכא זה היום תחילת מעשיך דבר"ה איתא וביובל ליתא". וביארו התוס', דרב עינא נמי מודה דאמרינן זה היום תחילת מעשיך בראש השנה, אלא דס"ל דאפי' לר' יהושע י"ל כן דתחילת מעשיך לאו משום ברייתו של עולם אלא משום תחילת מעשה דין שהעולם נידון בו להתקיים או לאו, וע"כ יש לאומרו בר"ה לכו"ע, וזה שייך נמי ביוה"כ דיובל דהוקש לר"ה כדלקמן בפרק בתרא" עכ"ל. והיינו, דלרב עינא אף ביוה"כ של יובל אומרים "זה היום תחילת מעשיך", משום דאיתקש לר"ה לתקיעה וברכות [ובזה א"ש לדידיה הא דתנינן "שוה היובל לר"ה לברכות", דבתרווייהו אמרינן "זה היום תחילת מעשיך"]. והנה אי נימא דכל דין תקיעת יחידים ביובל הוא מדין היובל ולא שייך לעיצומו של יום הכיפורים, א"כ אף דאיתקש לר"ה לתקיעה וברכות, מ"מ מהיכא תיתי לומר בו "זה היום תחילת מעשיך", דהוי משום יום דין, ומה שייך הא דהוי יום דין לענין היובל. אע"כ דהברכות דמלכיות זכרונות וכו' הוו מעיקר סדר תפילת יום הכיפורים, וכמש"נ, וע"כ שפיר יש לדמותו לר"ה מכוח היקשא ולומר בו "זה היום תחילת מעשיך".

זנ"מ נראה, דאם טעה והתפלל כשאר שנים ולא אמר מלכויות זכרונות

ע"כ כתב הרמב"ם דמצוה זו "מסורה לב"ד תחילה", לומר דע"י תקיעת ב"ד חל היובל והיא התקיעה המעכבת ומכוח תקיעה זו חלין דיני היום הכולל תפילה ותקיעות, וזהו "מסורה לב"ד תחילה" דהיינו חלות דין היובל.

ועד"ז יבואר מש"כ החינוך בביטול מצות תקיעה דשייך לב"ד, דאינהו מחוייבים בדין התקיעה, משא"כ כל יחיד דהוי מסדר תפילת היום, ואם לא תקעו היחידים, אי"ז ביטול מצות התקיעה, אלא הוי חסרון בסדר חובת היום, דהתפילות ותקיעות הוו מהל' יום הכיפורים של יובל, וכמש"נ.

רבי שמואל יעקב בורנשטיין שליט"א  
ישיבת קרית מלך

## בדין מניין השנים לחשבון היובל

"וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשבו" (ויקרא כה, י)

הגדול בלבד עכ"ל. וא"כ י"ל, דאין היובל נוהג אלא א"כ הוקבע ע"י ספירה וקידוש ב"ד, ואם לא הוקבע ע"י ספירה או שלא קדשוהו אינו יובל, וכן הוא בר"ה (דף ח', ב' וכ"ד, א') וקדשתם את שנת החמשים שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים, הרי דהוי קידוש גמור כמו קידוש ראש חודש, וכמו דבקידוש ראש חודש אם לא קדשוהו ב"ד לא הוי ראש חודש כלל, כמו כן בקידוש שנת החמשים אם

בדין מניין השנים לחשבון היובל נביא את דברי חידושי הגר"ח הלוי (פ"י משמיטה ויובל ה"ה) שכתב ליישב את שיטת הרמב"ם במנין שנת היובל מהשגת הראב"ד. וז"ל "ואשר יראה לומר בזה, על פי מה שפסק הרמב"ם בהל"א שם ז"ל מצות עשה לספור שבע שבע שנים ולקדש שנת החמשים שנאמר וספרת לך שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים, ושתי מצות אלו מסורין לב"ד